Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

CARL S. PETERSEN

HOLBERG I SORØEGNEN

UDGIVET AF
HOLBERGSAMFUNDET AF 3. DECEMBER 1922

FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO.
KØBENHAVN MCMXXIV

CARL S. PETERSEN

HOLBERG I SORØEGNEN

UDGIVET AF
HOLBERGSAMFUNDET AF 3. DECEMBER 1922

FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO.
KØBENHAVN MCMXXIV

FOREDRAG HOLDT VED
DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFTSELSKABS
MØDE I SORØ 17. JUNI 1923,
DEREFTER FØRST OFFENTLIGGJORT I
TIDSSKRIFTET „DEN NYE LITTERATUR"
FOR OKT.-DEC. S. A.

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI

EFTER København er Sorø ubetinget det Sted, til hvilket Holbergs Navn er stærkest og inderligst knyttet. I Kirken staar hans Marmorsarkofag, et af Wiedewelts skønneste Arbejder; til Akademiet kom hans Jordegods, hans Bibliotek, og i Skolens Festsal holder den Dag i Dag hans Portræt Beskueren i respektfuld Afstand med det samme kølige, ironiske Blik, som i sin Tid lagde tre Skridt mellem ham og hans Omgivelser. Halvanden Mil Nord for Sorø ligger Tersløsegaard, ved Martin Nyrops nænsomme Kunst genskabt, som den var, da den tjente Baronen til Sommerbolig i den sidste halve Snes Aar af hans Liv.

At Sorøegnen har faaet rigeligt Udbytte af Bekendtskabet, lader sig ikke nægte. Men Holberg, hvorledes gik det ham? Det er herom, der her skal fortælles ved Sammenstilling af Stof, der for Størstedelen er taget fra trykte og altsaa for alle tilgængelige Kilder.

I

Spørges der, naar Holberg og Sorøegnen først lærte hinanden nærmere at kende, vil muligvis en og anden, der er bevandret i den nyere Litteratur om Holberg, sige, at det efter al Sandsynlighed maa være sket paa et ret tidligt Tidspunkt, eftersom det er en hyppigt udtalt Anskuelse, at de to berømte Bondekomedier „Jeppe paa Bjærget" og „Erasmus Montanus", af hvilke den første var skrevet inden Udgangen af Aaret 1722, den anden i hvert Fald inden Sommeren 1723, foregaar just i denne Egn. Det maa da undersøges, hvorledes denne Mening er opstaaet, og om den kan holde Stand overfor en Prøvelse.

Det 18de Aarhundrede levede i lykkelig Uvidenhed om, til hvilket nøjere bestemt Sted Skuepladsen i de to Komedier var henlagt; i Stykkerne selv staar der intet derom. Naar man i al Almindelighed tænkte sig Sjælland, var dette jo i og for sig nærliggende, og i hvert Fald for „Jeppes" Vedkommende havde Antagelsen en Slags Støtte i Holbergs Ord i „Just Justesens Betænkning" i Komediernes første Tome 1723 om „Personen Monsieur Gram, der agerer saa naturligt en sjællandsk Bonde", Vi ser da

ogsaa, at da Hortulan senere (efter Holbergs Død) spillede Jeppe med jydsk Dialekt, fordi han som født Jyde bedst magtede dette Maal, blev det holdt for en Fejl. Det er imidlertid først Rahbek, Holbergstudiets højt fortjente Grundlægger, der 1815 rejser Problemet, idet han i sit Værk om Holberg som Lystspildigter (1. Bd., S. 266) fremkaster det Spørgsmaal: hvor, naar og hvorledes Nordmanden Holberg var kommet til saa nøje at kende vor sjællandske Bondealmue, som vi med Beundring maa indrømme, at han gør?

Paa dette Spørgsmaal fik han (anf. Skrift 3. Bd., 1817, S. 132 f.) til sin store Glæde ret omgaaende Svar fra, som han siger, en af sine ældste og hæderværdigste Venner, Biskop Andreas Birch i Aarhus. Biskoppen erindrede, at afdøde Konferensraad Chr. Friis Rottbøll (Botanikeren) i Aaret 1796 havde fortalt ham, at Holberg formedelst sit svage Helbred havde opholdt sig en Sommer paa St. Jørgensbjærg ved Roskilde, som „er bekendt for sin skønne Beliggenhed, rene Luft og ypperlige Vand", og dèr skrevet sin Jeppe paa Bjærget. St. Jørgensbjærg, fortsætter Hans Højærværdighed, der en Aarrække havde været Domprovst i Roskilde, „er og har altid været en Samlingsplads for alskens Vagabonder af den ringere Almue, saa at for en Mand med Holbergs Blik og Iagttagelsesaand var her et passende Sted for at samle i kort Tid en Kundskab om Bondealmuen, som næppe paa noget Sted i Sjælland i en Række af Aar kunde erhverves. Tillige kan denne Omstændighed angive Aarsagen, hvorfor Holberg har givet sin Jeppe den Overskrift: Jeppe paa Bjærget, og dèr sat hele Stykkets Scene; thi St. Jørgensbjærg har saavel i Roskilde som i Omegnen ingen anden Benævnelse end Bjærget, og blandt Almuen er der næppe én blandt tyve, der véd, at Stedets egentlige Navn er St. Jørgensbjærg."

For Biskop Birch var det en Omstændigked af Vigtighed, at Rottbølls første akademiske Aar faldt i Holbergs sidste Levealder; i vore Øjne havde det i denne Sammenhæng været nok saa tillidindgydende, om de var faldne i de Aar, da Holberg skrev sine Komedier. Den Slags Krav stilledes imidlertid, som vi yderligere vil faa at se i det følgende, endnu ikke til literaturhistoriske Vidnedsbyrd. I et Brev til Rahbek (Dansk Minerva 6. Bd., 1818, S. 267) stadfæstede den kendte Litterator, Forstanderen ved Opfostringshuset Rasmus Borch, der selv var fra Roskilde, Rigtigheden af, at Holberg havde opholdt sig en Tid i eller ved denne By. „Min endnu dèr levende Moder har kendt ham, ofte talt med ham, da han kom hyppig i hendes Forældres Hus, og hørt ham spille Viole de Gambe." Der er næppe Grund til at tvivle herom, men ligefuldt er det af mindre Værdi for Spørgsmaalet om Jeppes Henlæggelse til St. Jørgensbjærg, eftersom Komedien som sagt er skrevet

før Udgangen af Aaret 1722 og Borchs Moder ligesaa faktisk først født 1736. Ikke desmindre er det paa Udtalelser som disse to, Birchs og Borchs, at St. Jørgensbjærg en Tid lang i Holberglitteraturen har figureret som Scene for „Jeppe paa Bjærget", trækkende ogsaa „Erasmus Montanus" til sig; endnu i indeværende Aar, da den lille Landsby brændte, kunde man i Avisernes Beretning om Ulykken læse, at Stedet var kendt fra Holbergs Jeppe.

Der var alligevel en Ting, som ved Eftertanke maatte vække Tvivl. Der gives nemlig i Stykket selv den Oplysning, at da Jeppe skal til Byen efter grøn Sæbe, har han fire Mil at gaa, og paa fire Timer skal han være tilbage. Med dette Faktum lod St. Jørgensbjærgs Beliggenhed sig ikke forlige; til Roskilde er der knap en halv Fjerdingvej, og skulde der mod al Rimelighed tænkes paa København, var der vel fire Mil til Hovedstaden, men da Jeppe jo skulde hjem igen, blev det til otte Mil i alt. Paa dette Skær strandede St. Jørgensbjærg, og som Afløser mældte sig Munke-Bjærgby ved Sorø.

Den dukker første Gang op i den Kommentar, hvormed A. E. Boye ledsagede sin udmærkede Komedieudgave 1843 (S. 93, 457 og 692). Det er dog ikke ham, der er Iagttagelsens Ophavsmand; den er ham tilflydt som „en heldig Konjektur", og Aaret efter, i det af J. F. Schouw redigerede „Dansk Ugeskrift" for 1844 (S. 170—73), offentliggør han under Titlen „Mindesmærker om Holberg" bl. a. den hele Redegørelse, som han har faaet den i „et af en Ven meddelt Brev fra Sorøegnen". Hvem der er Affatteren, siges ikke, men enkelte Ytringer i Texten peger mod Præstegaarden i Munke-Bjærgby, og med god Grund kan det derfor formodes at være Stedets Sognepræst siden 1822 John Christian Lund, som vi her har at gøre med.

Saaledes som Præsten kæder Formodning til Formodning, tager det sig ved første Øjekast ganske bestikkende ud. Efter at have gjort opmærksom paa, at Baron Holberg boede i den senere Tid af sit Liv paa en Herregaard, som hedder Tersløsegaard, omtrent en Fjerdingvej fra Munke-Bjærgby, samt efter mundtlig Fortælling meddelt nogle af de lystige Indfald, han skal have haft med Bønderne, gør han den Indrømmelse overfor den ældre Opfattelse, at en Del af Roskildes nærmeste Omegn virkelig kaldes Bjærget; men, siger han, Munke-Bjærgby, eller som det forkortet ofte hedder: Bjærgby, kan maaske ogsaa menes ved det omtalte Bjærg — Munke-Bjærgby Kirke i Forening med nogle, og i ældre Tid med flere Gaarde, ligger i hvert Fald paa en meget stor og høj Banke, som efter Almuens Talemaade gærne kan kaldes et Bjærg:

„Jeg indser altsaa ikke, hvorfor Holberg, som boede i Nærheden af dette Bjærg og kendte til de dèr boende Bønder, som hørte til hans Gods, skulde

søge Originalen paa Bjærget ved Roskilde, naar han kunde have den næsten udenfor sin Dør. I denne min Formening bestyrkes jeg end mere, naar jeg med det anførte sammenholder adskillige Steder i hans „Jeppe paa Bjærget". I Jeppes 1. Akt, 2. Scene, hvor Jeppe sendes ud at købe Sæbe, siger han: Hvor kan jeg gaa fire Mil i fire Timer? Jeg sætter nu, at han bor her paa Bjærget; han sendes til Købstaden for at hente Sæbe; kan denne Købstad ikke være Slagelse, som ligger to Mil herfra? To Mil frem og to Mil tilbage, dèr har vi de fire Mil; men han kommer ikke saa langt. Omtrent halvanden Fjerdingvej herfra paa Vejen til Slagelse ligger en Kro, Stodderklemmen kaldet, dèr falder han ind og drikker Pengene op. Nu er han blevet beskænket, og Pengene er fløjten. Hvad skal han da i Slagelse? Han vender altsaa om, og efter at have ravet frem paa Hjemvejen, falder han og sover i sin Rus ved Vejen, maaske i en Grøft. Af en Hændelse kommer Baron Nilus spadserende ad den Vej, finder den drukne Mand og havde den paafølgende Spas med ham.

Forlader vi nu „Jeppe paa Bjærget" for at gaa over til „Erasmus Montanus", da synes jeg at se end mere, som bestyrker mig i min fremsatte Gisning. Jeg formoder, at Jeppe Berg ogsaa har været en Bonde her i Munke-Bjærgby og, ligesom Jeppe, faaet Tilnavnet Berg, fordi han boede her. Flere af Personerne i „Erasmus Montanus" har maaske virkelig existeret og været boende her. Per Degn siger selv 1. Akt, 3. Scene: Jeg deponerede fra Slagelse Skole o. s. v. Muligt har Per Degns Forældre været Bønderfolk, der har boet i Munke-Bjærgby. Deres Søn kan ved en eller anden formuende Mands Yndest være blevet sat i Slagelse Skole. Som en maadelig Student kan han være sluppet ud af den og maaske som en fattig Bondesøn ikke haft Raad til videre at fortsætte sine Studeringer. Bondearbejdet skammede han sig ved at tage fat paa, og ved en eller andens Forbøn hos Herremanden paa Tersløsegaard var han da saa lykkelig at blive kaldet til Degn paa Bjærget (Munke-Bjærgby), og som saadan ser vi ham nu drive sit Spil i „Erasmus Montanus"."

At Præsten er ude paa de vilde Veje, naar han lader Holbergs Køb af Tersløsegaard i 1745 og Ophøjelse til Baron i 1747 faa tilbagevirkende Kraft, var Boye begribeligvis fuldstændig klar over. Men som han bemærker: havde Holberg end ikke kendt Sorøegnen i Egenskab af Beboer, den Gang han skrev de to Komedier, „Lokalkendskab til den kunde han meget vel have, og naar endelig nogen bestemt Plet i Sjælland skal paavises som Scene for disse Skuespil, maa man indrømme, at Sorøegnens Adkomst dertil her særdeles vel er forsvaret". En skeptisk anlagt Natur i vore Dage vilde jo nok kunne gøre gældende, at det hele ret beset dog ikke er andet end Formodninger og Tilfældigheder, der intet beviser. Men selv han nødes til at erkende, at det eneste Punkt, overfor hvilket et direkte Modbevis muligt kunde føres, er en eventuel Ikke-Tilstedeværelse i saa gammel Tid af Kroen med Navnet „Stodderklemmen", og den har i Følge venlig Meddelelse fra Underarkivar Dr. Eiler Nystrøm sine Papirer i bedste Orden. Under $^{23}/_{9}$ 1735 fik den, der da bar det samme Navn som senere, Privilegium i Henhold til Ansøgning af $^{14}/_{7}$ 1734, og i denne Ansøgning siges det udtrykkelig, at der her tidligere har været Udskænkning for rejsende og andre vejfarende (Rentekamrets Expeditionsprotokol, Rigsarkivet). Det er da ikke mere end billigt at til-

føje, at et Billede af den i dens nuværende, lige maleriske Tilstand findes i „Politiken" for $^{3}/_{9}$ 1922 i Anker Kirkebys Artikel „Paa Pilgrimsfart gennem Sjælland efter Holbergminder".

Skulde Holberg da i sin Komedieskrivnings Dage have haft et nærmere Kendskab til Sorøegnen, og kan det, hvad der naturligvis maa forlanges, gennem et i stræng Forstand samtidigt Vidnesbyrd dokumenteres at være Tilfældet? Det synes virkelig saa. I sin berømte Bog fra 1858: „Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil" giver Werlauff (S. 80) den Oplysning, at Holberg i 1721—22 besad Haverdrup-Tiende i Pedersborg Sogn, der er Nabosogn just til Munke-Bjærgby. Lad være, at Udtrykket „besad" er mindre heldigt, for saa vidt det leder Tanken hen paa et Ejendomsforhold, noget, hvorom der her ikke er Tale; Tienderne udgjorde en Del af Professorernes Lønning og skiftede ved Oprykningen. Paa det anvendte Udtryk kommer det dog ikke an; afgørende er det derimod, at da Professorerne efter 1660 i Modsætning til før selv administrerede deres respektive Tiender, har Holberg altsaa, Oplysningens Rigtighed forudsat, paa det angivne Tidspunkt været i en Slags Forbindelse med Sorøegnen, og det er derfor fuldtud berettiget, naar Prof. Vilh. Andersen, der 1904 i sin lille Bog „Ludvig Holberg paa Tersløsegaard" gør sig til Talsmand for den Lundske Opfattelse i Boyes Form, udtaler (S. 10), at siden dette Tidspunkt falder sammen med den Tid, da han skrev sine Komedier, „er det jo særdeles rimeligt, at han paa en af de Udflugter fra Byen, som han, der var en lidenskabelig Fodgænger, elskede at foretage, er kommet til denne Egn og her har gjort nogle af de Iagttagelser, som han snart efter brugte i sine Komedier". Og som han fremhæver: naar Jeppe Berg, Montani Fader undrer sig over, at Latinen er gaaet saa godt i hans Søn, skønt „vi (ɔ: han selv og hans Bymænd) ikke er af de højlærdes Bønder" (Fæsterne af Universitetets Jordegods), stemmer det meget godt med, at Universitetet netop ikke besad noget Gods i Munke-Bjærgby, men i det nærliggende Pedersborg.

Den af Werlauff givne Oplysning er imidlertid i Bund og Grund urigtig. Hvor han har den fra, siges ikke; antagelig er det fra et af de Optionscirkulærer, som endnu for en Del er til Stede i Universitetets Arkiv, medens andre af dem (deriblandt enkelte med Holbergs Haandskrift) i Tidens Løb ad uretmæssig Vej er havnede i Privates Autografsamlinger. En Efterledning vilde muligt blive brydsom, og givet er det, at den er overflødig; Cirkulærerne indførtes nemlig i „Acta Consistorii", Konsistoriums Forhandlingsprotokol (Universitetsbiblioteket), og tager man Bindet 1714—24 for sig, vil man (S. 416, 547 og 630) finde, at den Tiende, som Holberg $^{26}/_{7}$ 1721 opterede efter Hans Gram og igen $^{20}/_{6}$ 1722 kvit-

terede til Peder Horrebow, er en Kongetiende og ikke er knyttet til Haverdrup (Haverup) i Pedersborg ved Sorø, men til Havendrup (Havdrup) mellem Roskilde og Køge. Medens Gram havde den, var den ligesom i hans Formand Johannes Buchwalds Tid bortfæstet til Jørgen Jensen, Lars Rasmussen etc. udi Havdrup boende Bønder med det for Gram lidet trøsterige Resultat, at han intet har „nydt" deraf; men da Holberg kvitterede den til Peder Horrebow, var den fæstet til Madame Eggers, Salig Magister Kaalunds i Jersie (ved Køge), og der er ingen Antydning af, at Tienden ikke var blevet indbetalt. At Werlauff er blevet forledet til at læse og fortolke forkert under Suggestion af Teorien om Munke-Bjærgby, ligger nær at antage; saa hildet har han været, at han ikke har givet sig Tid til at betænke, at i Pedersborg havde Universitetet saa lidt som andet Sted i Sorøegnen være sig Konge- eller andre Tiender, hvad ogsaa vi kan overbevise os om ved at efterse Engelstofts Universitets- og Skoleannaler for 1810, 2. Bd. S. 53 Anm.

Saaledes falder Formodningen, at Sorøegnen skulde være Skuepladsen for „Jeppe paa Bjærget" og „Erasmus Montanus", til Jorden, og Rahbeks Spørgsmaal forbliver ubesvaret. Der er ikke andet for end med Julius Martensen og Chr. Bruun at finde Ro i den Tanke, som ogsaa i sig selv er den rimeligste: at „Bjærget" er en fingeret (sjællandsk) Landsby og Baronen en fingeret Baron. Det er saa meget sandsynligere, som der, da Holberg skrev sin „Jeppe", ikke fandtes et Baroni paa den ganske Ø; efter 1721 laa, som Martensen i sin Komedieudgave (3. Bd., 1898, S. 97 f.) gør opmærksom paa, alle danske Baronier enten i Jylland, paa Fyen eller Lolland, men ikke et eneste paa Sjælland.

Og samtidigt forsvinder Muligheden for, at Holberg og Sorøegnen har gjort hinandens nærmere Bekendtskab i de Aar, han havde sin „poetiske Raptus". Det skete først paa et senere Tidspunkt, og den Holberg, som da kom, var ikke Komedieskriveren paa Jagt efter komiske Folketyper, men Forretningsmanden, der søgte solid og udbyttegivende Anbringelse for sine Penge.

II

Gennem Professor Axel Nielsens Afhandling i „Holberg Aarbog" for 1921 (S. 7—34) har vi for første Gang faaet et virkeligt Indblik i Holbergs Formuesomstændigheder. Takket være gode Indtægter som Embedsmand og Skribent siden Tyvernes Begyndelse var han med sit udprægede Anlæg for Sparsommelighed omkring 1730 i Besiddelse af saa megen Kapital, at han kunde drive Forretning med

den. Som den forsigtige Mand han ogsaa var, indlod han sig ikke paa den store Spekulation, hvor der vel var meget at vinde, men ogsaa ikke ringe Mulighed for Tab; han foretrak principielt den mindre, men sikre Avance fremfor den større og usikrere. Trediverne igennem laante han Penge ud mod Pant i københavnske Ejendomme; vistnok særlig efter at han i 1737 var blevet Universitetets Kvæstor og som saadan Administrator af dets vidtstrakte Jordegods, er det gaaet op for ham, at Penge satte i Landejendomme medførte mindre Risiko, saa stærkt Bebyggelsen havde taget Fart i Hovedstaden siden Branden 1728, og snart lagde han sin økonomiske Politik om, saa den antog en noget anden Karakter end tidligere.

I April 1740 købte han nemlig af Kancellisekretær Jens Severin Bentzen til Estvadgaard (ved Skive) for en Sum af 16,000 Rdl. nede paa Slagelsekanten Brorup Hovedgaard med Byerne Jærnbjærg, Havrebjærg og Blæsinge samt Orebogaard i Stenlille Sogn Nord for Sorø. Fem Aar senere, i Maj 1745, erhvervede han af Landsdommer og Etatsraad Johannes Christensen Tersløse Hovedgaard med tilhørende Kirker og Bøndergods, alt beliggende i Sorøegnen; Købesummen var ogsaa her 16,000 Rdl., hvortil føjedes yderligere 200 Rdl. i Diskretion til Etatsraadinden, hvilket ikke var mere end rimeligt, eftersom der, som oplyst af R. Paulli (Fra Arkiv og Museum, 4. Bd. 1909—11, S. 392—96), under Forhandlingerne var kommet en lille Kurre paa Traaden, som løstes ved Fruens Diplomati. Det hele vurderedes i 1747 til at udgøre tilsammen 1000 Tdr. Hartkorn efter den ny Matrikel; heraf faldt de 600 Tdr. paa Brorup, de 400 paa Tersløse.

Holberg var saaledes blevet Godsejer, endda af et for en Digter og Videnskabsmand helt anseeligt Format. Men som bekendt forblev det ikke herved. Under $^{6}/_{3}$ 1747 ophøjedes han ved kgl. aabent Brev „i Henseende til den langvarige tro Tjeneste, han saavel Os som og Vores elskelige kære Hr. Fader og Farfader af salig og højlovlig Ihukommelse bevist haver", i Friherrestanden, „saa at han stedse af alle og enhver skal æres, agtes og kaldes Friherre Holberg og nyde samme Ære og Værdighed tilligemed alle Prærogativer, Immuniteter og Friheder, som Vore Rigslenfriherrer nu nyder eller herefterdags erholde maatte. Til hvilken Ende Vi og allernaadigst have bevilget, at forbenævnte Friherre Ludvig Holbergs tvende udi Vort Land Sjælland beliggende adelige Sædegaarde, Tersløse og Brorup, maa med tilhørende Bøndergods, Tiender og andre Ejendomme erigeres og ophøjes til et friherreligt Len med Navn af Friherreskabet Holberg". Saa længe han levede, skulde det være hans Besiddelse; men „efter hans dødelige Afgang, og ikke før, skal dette Friherreskab Holberg uskiftet

og udelt, upantsat og uafhændet, intet undtaget, aldeles være henfaldet til Vores ridderlige Akademi i Sorø til et evindeligt Ejendom, dog skal det i saa Fald alle Tider have og beholde det Navn af Friherreskabet Holberg". Af Akademiets samlede Jordtilliggende udgør det en Fjerdedel.

At Begivenheden har vakt Opsigt, fremkaldt Smil, Skuldertræk og harmfulde Udbrud, derom kan man være forvisset; det var jo ingen mindre end Forfatteren af „Den honnette Ambition" og „Don Ranudo de Colibrados", der havde ladet sig baronisere. Mange Aar efter mindedes Suhm (Saml. Skrifter, 14. Bd. 1798, S. 257 f.), at da han hørte det af sin Musiklærer, trættede han ham hæftigt imod, og tør man tro den ligeledes samtidige Carl Deichmann (Norsk hist. Tidsskr. 3. Bd., 1875, S. 87), faldt der under Processen mod Ridefogden paa Brorup, som senere skal omtales, adskillige lidet smigrende Allusioner til Baronværdigheden. Holberg selv havde paa Fornemmelsen, at det ikke helt var, som det skulde være; i sine Epistler (Ep. 176) leverede han et langt, halvt alvorligt, halvt spøgefuldt Forsvar for det skete, men fandt alligevel et Par Aar før sin Død (Ep. 447) i et mismodigt Øjeblik i denne sin Ophøjelse Grunden til, at hans Gærninger og Skrifter ikke „befaldt saa meget som tilforn".

Har han da i et Anfald af gammelmandsagtig Forfængelighed slidt Majestætens Trapper, eller var det Regeringen, der i Erkendelse ikke blot af hans langvarige tro Tjeneste, men hele rige Virksomhed som Skribent af egen Drift tildelte ham den sjældne Udmærkelse? Ingen af Delene. Som Chr. Bruun i sin lille Bog „Ludvig Holberg og Tersløsegaard" 1905, S. 28—38 har klarlagt, var det Overhofmesteren ved det nydannede Sorø Akademi, Henrik VI Greve af Reuss, der undfangede Tanken om at gøre Holberg til Baron, og det skete fra hans Side aldeles ikke for Holbergs Skyld, men hvad han overfor Statsmyndighederne ikke lagde mindste Skjul paa, fordi der, hvis Sagen lod sig ordne, paa denne Maade vilde kunne tilflyde Akademiet Midler af afgørende Betydning for dets fremtidige Virksomhed. Naar Holberg for sit Vedkommende efter nogen Betænkning gik med dertil, har det uden Tvivl dels været, fordi Forslaget maatte synes ham at indeholde en lykkelig Løsning af det Problem, som gennem en Aarrække havde beskæftiget ham, ogsaa offentligt: hvorledes hans Penge efter hans Død bedst skulde komme Almenheden til Gode; dels har vel ogsaa Udsigten til at kunne holde Jordegodset samlet bidraget sit, og endelig har det i Betragtning af litterær Berømmelses erfaringsmæssige Ustadighed næppe været uden Betydning for ham, at knyttet til det udelelige og uafhændelige Baroni vilde hans Navn med Sikkerhed blive overleveret Slægt efter Slægt til de fjærneste Tider,

thi, som N. M. Petersen siger, „dybt i hans Sjæl laa Tanken paa Eftermælet". Dette sidste kan ved Kontorchef Brasks Velvilje nærmere belyses gennem et lille, hidtil ukendt Træk.

Da Holberg af Grev Reuss havde, som denne udtrykker det, „ladet sig overtale" til at gøre Akademiet den foreslaaede Donation, indsendte Greven $^{23}/_{1}$ 1747 en Ansøgning til Frederik V, i hvilken der henstilledes af bemældte Jordegods „at oprette et Baroni og forunde Assessor Ludvig Holberg som primus acquirens allernaadigst Patent at være Friherre af dette Len". Hvad det skulde hedde, staar der intet om. Men da Oversekretæren for danske Kancelli, Grev Johan Ludvig Holstein til Ledreborg, tjenstligst lod Andragendet gaa videre til Holberg med Forespørgsel, om han havde noget at bemærke dertil, svarede denne, samtidig med at han oversendte Godsets Jordebøger, under $^{3}/_{2}$ 1747 (Lenskontrollens Arkiv), at „ved Forestillingen, som er gjort af Grev Reuss, haver jeg intet at erindre uden dette, end at Baroniet maa bære mit Navn af Holberg". Mærkeligt nok krydsedes denne Skrivelse af en anden, dat. $^{3}/_{2}$ (sstd.) til Holstein fra Reuss, der gør Undskyldning for, at „en Omstændighed er forbigaaet, som er, at dette Gods ved Erektionen maa blive kaldet efter hans Navn Baroniet Holberg", hvilket bedes sammen med Andragendet Hans Majestæt allerunderdanigst forestillet.

Situationen er næppe til at tage fejl af; Holberg har nøje vidst, hvad han vilde have til Gengæld, og som det kgl. aabne Brev viser, fik han sin Vilje. Den gik i Virkeligheden ud paa noget exceptionelt. Som det vil ses af Listen i hans „Danmarks og Norges gejstlige og verdslige Stat" 1749 S. 284—85, var det som Led af en Sammensætning, at Erektors Navn, enten Fornavnet eller Slægtsnavnet, indgik i Grevskabets og Baroniets (Christianssæde, Vilhelmsborg; Juellinge, Frijsenborg); at lade det blotte Efternavn alene betegne Lenet var den Gang ganske usædvanligt, og Baroniet Holberg havde, hvad Navnet angik, mellem en og tredive Grevskaber og Baronier kun et eneste Sidestykke, nemlig Grevskabet Scheel i Jylland, der vel at mærke var af adelig, ikke af borgerlig Oprindelse. Til Jævnførelse maa yderligere tjene, at da Købmandssønnen Constantin Marselis 1680 fik sine Godser gjort til et Baroni, kaldtes dette Marselisborg; da samme Ære 1673 var overgaaet hans Broder Vilhelm, kom Baroniet til at hedde Vilhelmsborg, han selv Güldencrone, og da Generalkvartermester Henrik Ruse 1671 adledes, erholdt han sammen med sit Baroni Navnet Rysensten.

Med Holbergs Forhold til Akademiet og Stilling til de forskellige Læreransættelser, hvorom L. Koch (Hist. Tidsskr. 6. R., 1. Bd. 1887—88, S. 195—207) og Julius Bidstrup (Museum 1893, II S. 32—50) har givet Oplysninger, skal vi ikke her beskæftige os. Ej

heller med Maaden, paa hvilken han i Enkeltheder styrede sine Gaarde, men blot under Henvisning til H. P. Kristensens Afhandling (Fra Arkiv og Museum, 4. Bd. 1909—11, S. 254—308) erindre om, at i hans Godsejertid indtraf den store Kvægpest, der satte Spor ogsaa i hans Forfatterskab gennem den Betænkning derover, han 1745 ved Gram lod oplæse i Videnskabernes Selskab efter samme Aar at være blevet dets Æresmedlem. Vi vil derimod tage vort Standpunkt i det personlige og spørge, hvilke Glæder og Genvordigheder Sorøegnen beredte ham i hans Egenskab af Ejendomsbesidder derude.

De fleste er maaske paa Forhaand af den Anskuelse, at Glæderne har været de overvejende, at Tilværelsen som Godsejer formede sig for ham nærmest som en lille Idyl. Atter og atter citeret er jo Ep. 29 med de berømte Ord: „Jeg er sociable paa Landet og misantrope i Staden". Det vil dog, naar man har med en Mand af Holbergs koleriske Temperament at gøre, altid være urigtigt at tildele det enkelte Skriftstykke almen Gyldighed, og ogsaa her kan Ytringer fremdrages, som gaar i anden Retning. Lige modsat Ep. 29, der udkom 1748, hedder det i tredje latinske Levnedsbrev fra 1743 (Winkel Horns Oversættelse S. 260—61): „I undrer jer over, at jeg, som holder saa meget af Ro og Ensomhed, foretrækker Byen for Landet; men det er min Kærlighed til Ro, der holder mig tilbage i Hovedstaden, hvor jeg lever som i en Ørken. I Landsbyer og Købstæder plages man af Partikævl, Bagvaskelse og andre Ubehageligheder, som forekommer mindre hyppigt i store Byer, thi Folk dèr er saa optagne af deres egne Sager, at de kun sjældnere blander sig i andres, hvorimod Landboerne har god Tid, hvilket giver Anledning til Uroligheder og Fortrædeligheder, thi det gaar med dem som med Vandet, naar det staar stille, bliver det surt og dovent. Det har jeg erfaret paa den Egn, hvor jeg har min Gaard; jeg maa være meget forsigtigere dèr end i selve Hovedstaden."

Saaledes lyder den første Beretning fra Holbergs Godsejertid; han understreger den yderligere, naar han (sstd. S. 252—53) siger: „I Byen lever jeg som en Filosof, ligefrem og troskyldig; naar jeg tager ud paa Landet, farer jeg i Harnisk og lader min Filosofi og min Moral blive liggende i Siseboden udenfor Vesterport, til jeg kommer tilbage." Hans Debut som Jorddrot fandt da heller ikke Sted under de lyseste Varsler. Ikke alene saa det en Tid ud til, at han skulde komme i bitter Proces med Kancellisekretær Bentzen, hvad Gram paa Holbergs Vegne og for hans Skyld er oprigtig ked af i Brev af $^{21}/_{5}$ 1741 til Grev Christian Rantzau (Breve fra Hans Gram, 1907, S. 207—08); som oplyst af Julius Bidstrup (Museum 1891, II S. 180—83) viste ogsaa andre Fortrædeligheder sig.

Sidst i Oktober 1740, som han havde købt Brorup i samme Aars April, lod Holberg ved sin Fuldmægtig Birkeskriver Nissen anmode Amtsstuen i Kalundborg om Henstand med Betalingen af Skatten, der beløb sig til 148 Rdl. 42 1/3 Sk. for Oktober Kvartal, til et Par Dage efter Slagelse Marked. I Stedet for Svar paalagde Amtsforvalter Raben ved Skrivelse af 31te s. M. Godset Exekution. Til Inddrivelse, „efterdi Pengene uomgængelig til Militiens Avance erfordres", anvistes en Korporal og to Ryttere af Generalmajor Kaas' Kavalleriregiment; de havde at indkvartere sig paa Gaarden indtil Skattens Betaling, nydende i Gebyr for hver 24 Timer Korporalen for sig og Hest to Mark, Rytterne for dem og Hest hver 18 Skilling, Pant at tage, saafremt Gebyret ikke erlagdes.

Over denne Optræden indgav Holberg under 7/19 Besværing til Rentekamret. Det har selvfølgelig ikke været i hans Tanke at ville unddrage sig Skatten; den Adfærd, som er vist ham, kan derfor „ikke andet end være empfindlig for en Mand, der aldrig tilforn har ladet sig kræve af nogen, og skal jeg stedse herefter forudbetale til Kalundborg Amtsstue for ikke at give Amtsskriver Raben Lejlighed til at tilføje mig oftere nogen Spot. Men jeg haaber, at Deres Excellence og Høje Herrer kan af Omstændighederne herved se, at denne Exekution er ikke sket af Frygt for prompte Betaling, men heller af Animositet eller anden Motiv, og kunde dette desbedre oplyses, hvis saa er, som foregives, at adskillige udi Amtet staar endnu tilbage med Oktober Kvartal og dog af Amtsskriveren har været umolesterede."

Den sidste Bemærkning traf. Raben var nemlig en gammel Bekendt af Rentekamret, der i 1739 havde givet ham en alvorlig Næse for et lignende Tilfælde; han fik nu en ny, og det meddeltes Holberg, at der var tilskrevet Amtsforvalteren, „at vi vil vente, han herefter ikke skal paalægge den ene Proprietær fremfor en anden Exekution for de kongelige Skatters Inddrivelse."

Saaledes var altsaa Introduktionen. Det er klart, at overfor Amtsforvalteren har han Ret og Billighed paa sin Side; heller ingen af os vilde lade sig sligt byde. Vi møder imidlertid andre Affærer, som ikke er slet saa oplagte i hans Favør. Noget kan der vel være om, hvad han siger, at de gode Landboere stod i den Formening, at med en studeret Mand som ham kunde de gaa temmelig vidt; alligevel er det utvivlsomt, at naar Sagerne for det meste gik i en Knude, der løstes til hans Ærgrelse, hang dette sammen med visse Træk i hans Karakter. Som vel bekendt var han i det daglige og i Smaating en nøjeregnende og paaholdende Mand, og som saadan tegner han sig lyslevende i Brevene til Ridefogden paa Tersløsegaard gennem Vendinger som: „jeg har

bekommet Murmesterens Regning, hvorpaa I kan stræbe noget at aftinge"; „man kan forhøre hemmelig hos en anden Købmand, om han vil give lidt mere for Kornet"; „hvis ingen fuldkommen Sikkerhed er, laaner jeg ikke" o. lign. Med dette forbandt sig noget andet. Naar han sad ved sit Skrivebord og tog Problemerne i Skole, var han en affabel Mand, der intet deciderede, men henstillede til Overvejelse; overfor sine Medmennesker ude i Livet var han derimod, hvis han havde mindste Fornemmelse af at blive traadt for nær, stejl og stædig, hvad Kollegerne ved Universitetet af egen Erfaring kunde tale med om. Mod denne dobbelte Baggrund maa da det følgende, der altsammen vedrører hans sidste Leveaar, ses, om det skal komme i den rette Belysning.

Med Præsten i Havrebjærg, Jochum Gynther, laa han gennem en Aarrække i Strid. Det, som var dem imellem, var bl. a. Vedligeholdelsen af en Bro ved Brorupgaard, Staklebro kaldet, over hvilken Hans Velærværdighed havde den nærmeste Vej til sin Annexkirke Gudum. Efter forskellige Skærmysler („jeg kan — skrev Holberg $^{1}/_{10}$ 1749 til sin Ridefoged paa Tersløsegaard — ikke tænke paa den grove Præsts Angivelse uden at ærgre mig") gik Gynther i 1752 over til Hovedangreb, idet han (Museum 1891, II S. 184—88) under $^{23}/_{10}$ indgav en Klage til Stiftamtmand Barner. Denne svarede, at efterdi Baronerne er selv som Amtmænd over deres Baronier, kan han ikke assistere, men maa henvise Klageren til at gaa til Kongen, hvilket Præsten gjorde i en Supplik af $^{23}/_{1}$ 1753: Som det fremgaar af en Dom, der findes i Antvorskov Rytterdistrikts Justitsprotokol, er Brorupgaards Herskab fundet pligtig at istandsætte og vedligeholde Broen, og da Amtmanden undskylder sig ikke at kunne befale Baronen noget i saa Maade og denne for Karrighed (dette Ord har Præsten sat Streg under) intet foretager, „bønfaldes og knæfaldes herved allerunderdanigst: at Baron Holberg dog allernaadigst maatte anbefales at holde efter sin Pligt samt Lov og ergangne Dom baade Sognevejen og Sognekirken i Havrebjærg i Stand, saalænge han lever, paa det jeg dog kunde rejse den rette Sognevej med Sikkerhed baade ved Nat og Dag, og at alting dog ikke skulde findes total ruineret efter hans Død, eller at jeg skulde tilsætte mit Liv eller forsømme mit Embede for hans Sparsommeligheds og Modvilligheds Skyld."

Anmodet af Oversekretæren i danske Kancelli om at udtale sig i Sagen svarede Holberg $^{26}/_{2}$ 1753, at Hr. Jochum Gynther er for vel kendt til, at hans Beskyldninger og Angivelser „kan eller bør anfægte mig". I ti Aar har han stræbt at leve i Fredelighed med ham, men forgæves: han har hemmelig bortført Korn fra hans Bønders Agre, har udeladt ham af den sædvanlige Kirkebøn,

nægtet Sakramentet til den Husmand, der var sat til at passe ham op ved Høstens Tid, og uden Tvivl er det ham, der staar bag Degnen i Havrebjærg, naar denne nu efter tolv Aars Forløb forlanger det dobbelte i Løn med Foregivende, at dette er ham lovet. Beskyldningen for at lade alting forfalde er ligesaa usandfærdig som ærerørig; „thi jeg haver med 500 Rdl.'s Bekostning istandsat Kirken, som stod paa Fald i min Formands Tid, som Biskop Hersleb kan bevidne; jeg haver ogsaa igenoprettet de forfaldne Bøndergaarde og foræret Bønderne over 80 Heste." Hvad Broen angaar, er det ham uvitterligt, at det er ham, Istandsættelsen hviler paa; men er det saa, skal det blive gjort. „Og mener jeg udi publiqve Sager aldrig at have givet onde Exempler til andre."

I Skrivelse af $^{12}/_{3}$ til Holberg er Grev Holstein saa elskværdig at gaa ind paa, at det virkelig har været ham uvitterligt, at Vedligeholdelsespligten paahvilede ham; men, tilføjes der, som Sagen nu ligger oplyst, „paatvivles ikke, at jo Hr. Baron efter gode Tilbud lader den sætte i brugbar Stand."

Der er én Person, hvis Sindelag her overfor Holberg staar noget i det uvisse; det er Stiftamtmanden. Saa meget bestemtere lægger han det for Dagen i det Øjeblik, Degnen i Havrebjærg, hvis ikke helt almindelige Skæbne A. J. Eriksholm (Fra Holbæk Amt, 1907, S. 32—49) har skildret, træder ind paa Skuepladsen, hvilket sker ved samme Tid.

I Aaret 1751 var Frederik Pedersen Svane, der født paa Guineakysten anlagde sig Tilnavnet Africanus, blevet Degn og Skoleholder i Havrebjærg (de tolv Aar, Holberg nævner, er altsaa fremkommet ved at tage Formanden med). Med Sognepræsten kom han, ilter og selvbevidst som han var, snart i Klammeri, og 1753 indgik han med et Bønskrift til Stiftamtmand Barner om at forhjælpe ham til hans Skoleholderløn, som Baron Holberg nu paa tredje Aar ikke har villet betale ham. Amtmanden beretter Sagen til Biskop Hersleb og bemærker, at i Følge kgl. Forordning er Amtmændene udelukkede fra al Slags Inspektion ved Baroniernes Skoler, men hvis Hans Højærværdighed saa synes, „bliver det bedst, at Degnen derover direkte til Hans Majestæt klager, og kunde da Suppliken saalunde indrettes, at den kunde komme til min Erklæring, skal det ikke mangle, jeg jo skal erklære, som det sig bør og til Degnens Bedste; thi det er billigt, at en Arbejder nyder sin Løn". At han er oprørt over Holbergs Holdning, fremgaar af den yderligere Bemærkning: „Her har dog Baronen ladet afhente hvert Aar af Stiftskassen Lysepenge for Havrebjærg Skoleholder Skole, og dog fornemmes, at Degnen nægtes sin Skoleholderløn". Sagens videre Forløb er ikke kendt; maaske er den

ordnet under Haanden eller bortfaldet ved Holbergs Død, der indtraf $^{28}/_{1}$ 1754.

Alt andet stilles imidlertid i Skygge af den Proces mod Ridefogden, af hvilken Prof. Verner Dahlerup (Hist. Tidsskr. 6. R., 4. Bd., 1892—94, S. 378—80) har givet et Referat; Holberg fik virkelig her at føle, at Skade og Spot følges ad.

Han tilstaar i Ep. 447, at han har haft Vanskeligheder med sine Ridefogder. „Saasom jeg har dimitteret helskindet en Foged efter en anden, og et Rygte deraf er udspredet, at jeg har en uovervindelig Afsky for Rettergang, saa har Frugten af min Fredsommelighed været denne, at jeg har faaet en slemmere end en anden." Tilsidst blev det saa galt, at han nødedes til at statuere et Exempel, og det gjorde han ved i Maj 1749 at afsætte Ridefogden paa Brorup, Lars Winderslev, idet han samtidigt beskyldte ham for Opsætsighed, Misbrug af Godsets Bønder til egen Fordel, uforsvarlig Omgang med det aftorskne Korn, Forfalskning af Bøndernes Kvitteringsbøger, ulovligt Krohold og meget mere, hvorfor han anlagde Sag imod ham. Ved kgl. aabent Brev af $^{8}/_{5}$ 1750 fik Winderslev Sagen henvist til en Kommissionsdomstol, bestaaende af Amtsforvalter Rasmus Salten og Byfoged Mouritz Høeberg, begge i Kalundborg og begge efter Holbergs Sigende forhenværende Ridefogder. Dommen, som faldt $^{12}/_{8}$ 1751, gik Baronen imod; han skulde for uberettiget Klage betale Winderslev 600 Rdl., medens denne for de Poster, i hvilke han erkendtes skyldig, slap med at erlægge 115 Rdl. 3 Mrk. 7 Sk. til sin tidligere Husbond, der oven i Købet skulde give ham „et ærligt og velfortjent Pas" samt udrede en Mulkt til Justitskassen. Ved Højesteret stadfæstedes $^{6\text{-}10}/_{5}$ 1752 Kommissionsdommen, og Holberg idømtes desuden Sagens Omkostninger.

Som Winderslevs Defensor mødte for Højesteret Advokat Andreas Lowson, der var bekendt for sin Veltalenhed og sit Vid, og da han, fortæller Carl Deichmann (tidl. anf. St.), „heller ikke var Holberg noget godt skyldig, som saa ofte havde gennemheglet denne Profession, især i hans Danmarks og Norges Beskrivelse, glemte Lowson ikke at benytte sig af Komedien Jeppe paa Bjerget, der som Baron examinerede sin Ridefoged, der skulde hænges, og da denne spurgte, hvad ondt han havde gjort, svarede Baronen: Est du ikke Ridefoged og spørger endda, hvorfor du skal hænges, og som har støbte Sølvknapper etc." Intet Under at Holberg, som Deichmann siger, tabte Sagen „med alle honores". (En Skildring af Holbergs Syn paa Juristerne har Nicolai Abrahams givet i sin Bog om Prokuratorstanden i Danmark, 1902, S. 138—49).

Lutter Idyl var Godsejertilværelsen saaledes ikke. Men for-

lader vi det onde for at komme til det gode, er den, som arbejder efter trykte Kilder, ikke saa heldigt stillet; bortset fra hvad der foreligger i Holbergs egne Skrifter, findes endnu saa godt som intet Materiale offentliggjort. Mere over hans Skikkelse, som den i al Almindelighed tog sig ud i Samtidens Omdømme, end just over Proprietæren falder der et Sidelys af en egen, kuriøs Karakter gennem den opsigtsvækkende Tildragelse, der 1748 fandt Sted i Gimlinge (mellem Sorø og Skelskør), hvorom G. L. Grove (Fra Arkiv og Museum, 2. Bd. 1903—05, S. 493—99) har givet Meddelelse; i sin Indberetning til Biskop Hersleb om dette mærkelige Udslag af Sovesyge tager Provst Holger Olivarius nemlig Anledning til at beklage, at Begivenheden ikke var foregaaet nærmere Baron Holbergs Gods, „da muligt han skulde lade undersøge det Tilfælde, men paa denne Kant kan jeg ikke vide nogen, som kunde være ret snu dertil og vilde gøre sig Umage derfor."

Det er altsaa til Holbergs egne Skrifter, vi nu maa vende os. Det er da en Mangel, at hans Udtalelser som Regel er holdte i Almindelighed og sjældent drejer sig om Enkeltheder, der med Bestemthed kan stedfæstes til denne eller hin af hans Gaarde. I Kraft af den Sans for det nyttige og praktiske, som han bragte med til Danmark fra sin Fødeby Bergen, havde han fra sine tidlige Aar stor Sympati for Bondestanden som Faktor i Samfundsmekanismen og giver Udtryk derfor i en Række af sine Arbejder (en Del Steder er noteret hos J. Paludan: „Om Holbergs Niels Klim", 1878, S. 210 og E. Holm: „Holbergs statsretlige og politiske Synsmaade" 1879, S. 45 ff). Men det samme praktiske og nøgterne Syn hindrede ham i at forfalde til Blødsødenhed; man kan være overtydet om, at i Livets Hverdag har Jeppe, der drak Pengene op i Stedet for at købe Sæbe, og Niels Christensens Formand, som sad hele Dagen med en Pibe Tobak og „besmurte og bekrøllede Dokter Arent Hvitfelds Krønike eller Postil", ikke været af hans Folk. Sin Godsejerpolitiks Grundlinjer overfor Bønderne har han udviklet i Ep. 79 i Overensstemmelse hermed. „Jeg erindrer mig, at jeg engang blev adspurgt, om jeg var god imod mine Bønder, og at jeg dertil svarede Ja og i Særdeleshed mod dem, som er velhavende. Dette Svar syntes ganske daarligt og ubilligt, saasom alle holder for, at man bør lade se størst Godhed imod de fattige. Jeg forklarede mit Svar saaledes, at saasom Bønder gemenligen intet arver, men hvad de har, er erhvervet ved deres egen Flid og Duelighed, saa er en velhavende Bonde i Almindelighed ikke andet end en arbejdsom og duelig Husholder, ligesom en fattig er gemenligen ikke andet end en doven og forsømmelig Husbond. Og efterdi hermed saaledes er beskaffet, saa kan ved Svaret intet andet betegnes, end at jeg

lader se større Godhed mod duelige end uduelige Bønder, og tager jeg mig nøje vare for ikke at lægge større Byrde paa en rig end paa en fattig Bonde. De fleste, som har et andet Principium, og som holder for, at man bør lægge størst Byrde paa den, som bedst kan taale at bære den, har i visse Maader et falsk og skadeligt Principium, saasom de fattige derved styrkes udi deres Dovenhed, og de velhavende taber Lyst til Arbejde, som de mærker at blive dem til Skade."

Det vilde være morsomt, om der ad arkivalsk Vej lod sig paavise Tilfælde, hvor han i Praxis har fulgt denne sin Teori. Man synes at skimte den i et af Brevene til Ridefogden paa Tersløse, naar der siges, at han „haaber, man i Tide tager noget Korn fra de svage Mænd udi Blæsinge og Havrebjærg til Skatter og en maadelig Landgilde;" Tilføjelsen: „thi det er magtpaaliggende især i Henseende til Winderslev, hvis Forsømmelse derved kan bevises," lader ane, at ham har de besnakket. Men ganske vist, det er de „svage" (ɔ: uduelige), der her er Tale om, og det var de arbejdsomme og følgelig velstaaende, vi gærne skulde vide Besked med.

Et Præg af personlig Oplevelse har Ep. 29, der er skrevet i straalende godt Humør. „Forgangen Sommer, da jeg var paa min Gaard og vilde have nogen Underretning om Vandmøller, sagde en Bonde bl. a., at en Græsmølle [ɔ: Vandmølle til Vinterbrug] er pligtig til at optage sine Stiborder ved Krusesmesse. Dette Ord, Krusesmesse, kom mig helt underligt for, og kunde jeg ikke gætte mig til dets Betydelse, saasom jeg ingen Helgen vidste, som havde ført det Navn af Kruse. Da jeg kom til København igen, gjorde jeg mig Umage med at efterlede Ordet og endelig fandt det i den gamle sjællandske Lov. Og mærkede jeg da, at det er Hellig Korses Messe (Festum St. Crucis), som falder ind den 3dje Maj. Jeg taler aldrig med Bønder, uden jeg jo lærer noget af dem; thi de ræsonnerer ikke uden om solide og magtpaaliggende Ting, hvorom de véd fuldkommen Besked." Dette udvikles nærmere, og der drages Sammenligning med Købstadsfolk, indtil en ny Situation fremstiller sig for ham. „Jeg forklarede engang for en Bonde Indholdet af et akademisk Programma, som laa paa mit Bord. Han menede, at det var et Skøde paa Gaard og Gods, efterdi det var saa stort; men jeg sagde ham, at derved gaves tilkende, at en halv Snes Studenter skulde tage Magistergraden i Morgen, og at en af samme Personer var her af Sognet, som han (nemlig Bonden) vel kendte, og da jeg nævnede ham ved Navn, fik han Lyst at vide, hvad der paa det store Papir var skrevet om samme Person. Jeg sagde da, at der findes antegnet, at han er en Søn af en gammel hedensk Afgud ved Navn Apollo, og at han tilligemed de ni andre hans Kammerater haver klavret op

paa et højt Bjærg, som er mere stejlt end Stevns Klint, for der at have Omgængelse med ni Jomfruer. Bonden smilede derved og sagde: Jeg kender nok Karlen; han er Hr. Pouls ældste Søn, og haver jeg aldrig hørt, at ham haver været nogen Løsagtighed tillagt. Jeg svarede dertil, at jeg siger ikke, hvad han er, eller hvad han haver gjort, men alene, hvorledes han beskrives paa Papiret. Derpaa gik Bonden bort, og jeg véd ikke, hvad Tanker han fattede enten om Skriveren eller om mig, som forklarede ham Skriftet; jeg hørte alene, at der siden mumledes om, at Hr. Pouls Søn var beskyldet for Lejermaal med ni Piger, og hvis saadant var sandt, burde han heller staa aabenbare Skrifte og betale sine Lejermaalsbøder end nyde Magistergraden." „Du ser heraf," slutter han Epistlen, „hvi jeg haver mere Behag i at omgaas med Bønder end med Købstædfolk, og hvi jeg er sociable paa Landet og misantrope i Staden. Derforuden er adskillige andre Ting paa Landet, som kan fornøje Sindet. Jeg finder Behag udi at se Jordens Grøde fremspire og at indhøstes, at se Køer og Faar gaa ligesom i Procession til deres Sammelpladse Morgen og Aften. Luften og Rolighed foraarsager ogsaa, at min Helbred dèr er lidt bedre end udi Staden. Intet inkommoderer mig paa Landet uden Svin og Hunde. De førstes Selskab plager mig om Dagen, og de sidste forstyrrer undertiden min Hvile om Natten; men det er tvende Nationer, som man maa holde noget til Gode i Henseende til deres Nytte; thi Svinene føder os, og Hundene forsvarer vort Gods og Ejendom mod Tyve."

Som man ser: helt igennem det modsatte af, hvad han sagde i tredje latinske Levnedsbrev.

Det er muligt, at denne Følelse af Velbehag tør tages til Indtægt for Tersløse; men sikkert er det ikke. Som Jordebogen udviser, havde Holberg Møller paa tre Steder: i Havrebjærg, Aarslev og Tersløse. De to første, der begge hørte under Brorup, var Vandmøller, den sidste derimod en Vejrmølle. Naturligvis beviser dette i og for sig ikke, at Samtalen med Bonden har fundet Sted under et Ophold paa Brorup; men Kendsgærningen bør dog noteres. Hvad Tilfældet med Præstens Søn angaar, kan det siges, at saaledes som det er fortalt, har det ikke sin Plads i Virkeligheden. Vi kender Navnene paa Præsterne i de Sogne, hvor Holberg havde Jordegods, og vi er ligesaa godt underrettede om, hvem der i Tiden 1740—48 tog Magistergraden ved Universitetet; men Samstem lader sig ikke bringe til Veje. Vel sad i Stenlille Sogn, hvor Orebogaard ligger, Joseph Lauritsen Aagaard som Præst til 1741, men den Søren Aagaard, der $^{27}/_{7}$ 1744 blev Magister, er ikke en Søn af ham, og ligesaa lidt er Peter Severin Jacobsen Lund, der var Præst i Sønder Jærnløse-Sostrup til 1751, Fader til den Morten Lund, som

blev Magister ogsaa i 1744. Gaar vi derimod over i Digtningens Verden, genfinder vi Situationen; hvad andet er det nemlig end det, han tyve Aar tidligere havde ladet Erasmus Montanus komme ud for paa „Bjærget" med hans Metaphysica og Logica, to Piger, som han var forlovet med i København.

Mon nu øget Indsigt i Sproget, Passiar om løst og fast med Bønderne og Landlivets øvrige smaa Glæder var det væsentligste Udbytte, Sorøegnen skænkede Holberg? Næppe — han var jo ikke egentlig Lyriker, men i høj Grad Praktiker. Naar han saa ud over sin Godsejertilværelse og gjorde sit menneskelige Regnskab op, har sikkert noget andet og større budt sig frem for hans Blik.

Da han i 1753 kom syg tilbage til Hovedstaden fra sit Landophold, og Lægen sagde ham, at det stundede mod Enden, svarede han: „Det er mig nok, at jeg i al min Livstid har søgt at være en nyttig Borger i mit Fædreneland, vil derfor gærne dø, siden jeg mærker, at mit Sinds Kræfter ej heller længer staar mig bi." Med samme Henvisning til nyttig borgerlig Gærning skrev han i det tredje latinske Levnedsbrev: „Saa tit jeg genkalder mig i Erindringen, hvorledes Gaardens Tilstand var før, og sammenligner den med den nuværende, glæder jeg mig ikke lidt; jeg glæder mig over, at jeg i nogen Maade har opfyldt en god Borgers Pligt og blandt de mange Ødelæggere, der lader Jorderne forfalde og alting gaa til Grunde, har givet et raat og uformeligt Kaos en vis Skikkelse og forbedret mine Bønders Kaar, som fordum sukkede under et svært Aag."

At han har kunnet tage Bevidstheden om ikke blot som Skribent at have været en nyttig Borger med i sin Grav, er vistnok det bedste, Sorø har skænket ham.

III

Saaledes som Billedet af Holbergs Forhold til Sorøegnen her er tegnet, har der ikke været taget Hensyn til de Træk af en lokal Tradition, som en hundrede Aar senere nedskreves efter mundtlig Overlevering; de bør nemlig helst betragtes under ét og for sig selv. Hvad der i denne Retning foreligger, findes i Boyes ovenfor nævnte Afhandling i Schouws „Dansk Ugeskrift" og skyldes to forskellige Berettere; de Erindringer om Tersløsegaard, som Benedicte Arnesen Kall offentliggjorde i „Ude og Hjemme" (6. Aarg. 1882—83, S. 407—08, 418—20, 437—39), indeholder i Virkeligheden trods ærlig Bestræbelse saa godt som intet nyt.

Den ene af de to Berettere er vor Ven Præsten i Munke-Bjærgby, og hvad han har at fortælle, er af en noget opsigtsvækkende Natur.

Som vi saa, gik han troskyldigt ud fra, at det var Holberg i egen Person, der som Baron paa Tersløse havde haft Spasen for med Jeppe, før han lavede en Komedie af den, og hans øvrige Historier er saa temmelig af samme Slags. „Af en ældgammel Mand, som levede her i Sognet i mine første Embedsaar, og som personligt havde kendt Holberg, er mig bleven fortalt mange lystige Indfald, han havde med Bønderne. Saaledes klædte han sig undertiden ud som en Tigger og stod ved Vejledene, lukkede op for de kørende og tog mod den Skilling, der raktes ham. Undertiden udklædte han sig anderledes, overmalede sit Ansigt, og gik da i Tusmørket ud paa Vejen og havde Morskab af at kunne kyse en eller anden Bonde." Af lignende Art, omend ikke slet saa grel er følgende Meddelelse hos den anden Beretter: „En Bondekone i Tersløse, der er død for en halv Snes Aar siden i en høj Alder, skal have fortalt, at Holberg ogsaa undertiden stillede sig i Skjul og ved pludselig Tiltale satte Byens fra Skole kommende Ungdom i Skræk, men at han derpaa, naar han havde moret sig over Børnenes Forvirring, uddelte Skillinger iblandt dem. Hun vilde have modtaget saadanne Gaver af Holbergs Haand."

At disse Anekdoter ikke vel lader sig forene med Holbergs Karakter, saaledes som den er os bekendt af hans egne og samtidiges Vidnesbyrd, udtalte Boye strax, og dette bør være tilstrækkeligt til at fælde dem. Det er ganske sikkert Læsning af Komedierne, der har skabt denne Skikkelse, paa samme Maade som enfoldig Opfattelse af en spøgefuld Vending i Ep. 176 har afstedkommet den Meddelelse om Grunden til Baroniseringen, som en Gubbe, der kunde erindre Holbergs Levetid, har ladet tilflyde Odin Wolff, hvilket sidste allerede C. W. Smith (Om Holbergs Levnet og populære Skrifter, 1858, S. 345) rigtigt har set.

Den anden Hjemmelsmand er Boyes Søn, stud. jur. P. H. Boye, der i 1840 besøgte Tersløse og beskrev Gaarden. Vi føres her ind i Havestuen, som Holberg skulde have brugt til at hugge og save i, hvorved han tog sig Motion, og vi præsenteres nede i Haven for det ottekantede Stenbord, ved hvilket han efter Sigende ofte arbejdede; „man fortalte, at han gærne vilde have sin Arm kold, naar han skrev, hvilket han just opnaaede paa den kølige Stenplade." Vi faar endvidere at vide, at fra hans Arbejdsværelse, som laa i Udbygningen til Højre, gik en Klokkestreng over til den modsatte Sidebygning, hvor der den Gang var Hestestald. „Naar Holberg ringede, blev hans Ridehest sadlet og trukket frem til en midt i Gaarden liggende stor Sten, hvorfra han satte sig op, eller, som man noget eventyrligt fortalte derude, den veldresserede Hest, der sædvanlig stod sadlet i Stalden, gik af sig selv ud, naar der

ringedes, og stillede sig ved Stenen, hvor den da ofte i flere Timer taalmodig ventede paa sin Herre."

Holberg til Hest — hvem skulde have troet det! At han, naar han var paa Landet, og Vejret var godt, ofte besøgte sine Naboer i en lille Kariol, som han selv kørte, fortæller hans Omgangsfælle Scheibe 1764 i sin Levnedsskildring af ham (Carl Ewalds Oversættelse, 1883, S. 79); men at han ogsaa red, har han intet om. Og dog er der Personer, som vil have set ham just som Rytter. Efter venlig Meddelelse fra Underbibliotekar C. Behrend fandtes mellem Fr. Barfods Papirer følgende Optegnelse: „At Holberg dansede, véd jeg paa tredje Haand fra den gamle Fru Stampe paa Skørringe, Tyge Rothes Søster, som selv engang havde danset en Menuet med ham, og at han endnu i sine sidste Aar red, véd jeg paa anden Haand fra Herredsfoged Dorph paa Møen, der engang som Barn havde mødt ham ridende fra Herlufsholm til Næstved." Ganske i samme Retning gaar en Udtalelse af den i 1824 afdøde Justitsraad Ludvig Holberg, der som paavist af F. Dyrlund (Dania, 9. Bd. 1902, S. 52—59) var en Søn af Ridefoged Lars Winderslev paa Brorup og ganske uberettiget udgav sig for en Gudsøn af Baronen. Det hedder i Nekrologen over ham (anført hos Dyrlund), at han kunde „ret godt erindre adskilligt af denne store Mands private Liv paa Sorø, blandt andet, at han var saa ugenert, at han i Slaabrok og Tøfler ofte red omkring paa en lille Hest for at se til Bøndernes Arbejde i Marken."

Det er nu ikke svært at vise, at som Øjenvidner betragtet er de paagældende behæftede med en væsentlig Fejl: deres unge Alder. Fru Marie Stampe, f. Rothe, der tilbragte sin Barndom i Slagelse, saa Dagens Lys i 1739; Herredsfoged Peter Hegelund Dorph, Fader til den velkendte Rektor N. V. Dorph, blev født i Næstved 1744, og „Gudsønnen", der kom til Verden paa Brorup, døbtes $^{13}/_{9}$ 1748, som Faderen blev afsat 1749 og strax, hvad vi véd fra Brevene til Ridefogden paa Tersløse, maatte fraflytte Gaarden. Alligevel er det jo ikke udelukket, at der kunde være noget om det; de kunde jo have fortalt som selvoplevet, hvad de blot havde hørt, og der er derfor intet andet for end at spørge Holberg.

Allerede O. Nielsen har (København paa Holbergs Tid, 1884, S. 204) bemærket, at han efter Komedierne at dømme synes at have et ganske godt Kendskab til Dansekunsten; ogsaa i Epistlerne taler han oftere om Dans, og i Ep. 87 siger han med Henblik paa sig selv: „Jeg er selv ingen Elsker af Dans, men laster det dog ikke hos andre; hvis jeg var forsikret om, at der udi Dansen var saadan sund Bevægelse, som nogle foregiver, bekvemmede jeg mig endnu udi min gamle Alder til at danse". Med Hensyn til Ridning fortæller han i det 1728 udkomne første latinske Levneds-

brev (Winkel Horns Oversættelse S. 165), at han i 1726 paa Hjemrejsen fra Frankrig en Dag blev nødt til at bestige en Hest; han sad med Livet i Hænderne, svedte Angstens Sved og gjorde efter sin egen Skildring en temmelig ynkelig Figur. Muligt skyldes dette dog den krakilske Rallike, han ved denne Lejlighed var kommet op paa; i Ep. 107, der udkom 1748 og handler om indbildt Sygdom, hedder det i hvert Fald: „Jeg kommer i Hu, at jeg engang kvælede mig med en Mistanke mod nogle af mine Bekendte. En Ven, som jeg aabenbarede samme Mistanke, visede mig, at den var ilde grundet, men alt omsonst. Jeg satte mig udi disse Griller paa en Hest, da jeg efter en Times Riden mærkede, at min Skrupel havde bestaaet i pur Indbildning, for hvis Befrielse jeg havde Hesten mer at takke end min Vens grundige Harangue".

Som det vil ses, kommer Holbergs Udtalelser, skønt indbyrdes maaske ikke helt overensstemmende, paa en Maade Traditionen i Møde. Med de forhaandenværende Kilder naar man næppe Spørgsmaalet nærmere ind paa Livet, og enhver faar da tro, hvad hans Samvittighed byder ham.

Medens vi hidtil har haft med Privatmanden at gøre, træder vi ud i det offentlige Liv ved Beretningen om den Tilsidesættelse, der paa selve Stedet skulde være blevet vist ham ved Sorø Akademis Indvielse den 26de Juli 1747.

Efter den tyske Oberst Nordenfels' 1830 udgivne Dagbøger, der er primær Kilde i denne Sag, fortæller Jens Møller (Mnemosyne, 2. Bd. 1831, S. 319—20) i direkte Oversættelse: „Holberg havde af egne Midler stiftet det til sin Tid store mægtige Ridderakademi i Sorø. I sin patriotiske Iver ønskede han, at Kongen og Hoffet vilde beære Indvielsesfesten med deres Nærværelse. Hans Ønske blev opfyldt. Alt blev paa den uegennyttige Patriots Bekostning prægtigt indrettet til Hoffets Modtagelse og Beværtning. Middagstaflet var serveret, og den højtfortjente Lærde lavede sig just til som Vært at efterkomme sin Pligt, da iblandt Hoffets Herrer det vigtige Spørgsmaal blev alvorligt debatteret: om en saadan Mand, der ikke var af høj Adel, kunde spise med Hans Majestæt og Hoffet ved ét Bord. Det blev afgjort benægtende. Derpaa levede Hoffet højt paa Stifterens Bekostning, og den ædle Vært maatte trække sig tilbage til et Sideværelse og spise alene."

I den følgende Tid genfortælles dette med samme eller færre Ord af en Række Forfattere, derimellem ogsaa N. M. Petersen, indtil C. W. Smith 1858 i sin Bog om Holberg (S. 346) fører et nyt Moment ind, idet han uden Kildehenvisning lægger til, at Holberg „ærgerlig strax satte sig i sin Kabriolet og kørte hjem til Tersløsegaard". Med Angivelse af Hjemmelsmænd udføres dette nærmere 1867 af P. Hjort (Udvalg af Breve, S. 480): „Gehejmeraad

Stemann og Købmand Chr. Poulsen, en Fader til den almenbekendte Godsforvalter Etatsraad S. K. Povelsen, har begge talt med Sorø Indvaanere, som havde oplevet hin Indvielsesfest og hin Holbergs store Fornærmethed, og Gehejmeraaden har igen fortalt mig, at Holberg var kørt dygtig vred — og Holberg skriver selv i Epistlerne (?)[1]), at man kan læse i hans Aasyn, hvad han tænker — bort efter Indvielsen, da han ikke tilsagdes til Taflet, i den sædvanlige lille gule Kariol, som han plejede selv at køre. Hen over Byens gammeldags Stenbro var Vognen hoppet i vældige Spring."

Mod denne Fremstilling som Helhed lader der sig rette vægtige Indvendinger. Som Førstehaandskilde er den tyske Oberst intet bevendt; han sætter blot i Stil, hvad han har hørt under sit Ophold i København i det Herrens Aar 1807. Det falder dernæst i Øjnene, at Historien paa sin Vej fra 1830 til 1867 er undergaaet en Ændring i Pagt med Tidens demokratiske Tendens: i Stedet for den til sit eget Selskab overladte Lærde har vi faaet en Mand, der først i Ærgrelse, derefter i Harme vender det hele Hofslæng Ryggen; Svingningen hidføres ved Hjælp af Traditionen, og denne kan, som O. Nielsen i sin Tid har konstateret overfor Axel Olrik (Dania, 2. Bd. 1892—94, S. 43—44), uden Vanskelighed udvikle sig blot af et Spørgsmaal. Endelig styrker det just ikke Troværdigheden, at Holberg, som vi véd, slet ikke er Stifter af Sorø Akademi og altsaa hverken har kunnet optræde som Indbyder eller Vært ved Indvielsen; Stifteren var Kongen og Værten Overhofmesteren, Grev Reuss. Alt dette indrømmet bliver der imidlertid en Kærne tilbage, som endnu ikke er berørt, og det er derfor bedst personligt at give Møde i Sorø hin 26de Juli, hvilket lader sig gøre paa Grundlag af Datidens Aviser og Grevens Indvielsestale, som „Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog" udgav 1748 med en Indledning.

Af denne erfarer vi, at „det kongelige Gehejmekonseil, Cheferne af alle Kollegier, Biskoppen over Sjællands Stift og en Del af Professorerne ved det kongelige Universitet i København var efter kongelig allernaadigst Befaling og Indbydelse til Stede". At ogsaa Holberg har været indbudt, falder af sig selv; han var jo Administrator af Universitetets Jordegods, Medlem af Konsistorium og i Anciennitet næstældst Professor. Om selve Indvielsen læser vi i „Københavns Postrytter" $^{28}/_{7}$ 1747, at efter Gudstjenesten „forføjede Deres kongelige Majestæt sig med samtlige Ministre ind paa Akademiet op paa den Sal, hvor den kongelige Trone var opsat, for at anhøre Grevens Oration; Ministrene, som var sexten Rid-

[1]) Spørgsmaalstegnet er P. Hjorts. Udtalelsen findes i første latinske Levnedsbrev fra 1728 (Winkel Horns Oversættelse S. 119).

dere, rangerede sig omkring Tronen, hvor Kongen satte sig og anhørte saavel den danske sirlige Oration, som af Greven blev holdt, som Akademiets Fundation, der af Inspektør Kraft blev oplæst. Efterat Orationen var til Ende, blev Grev Reuss af Deres kongelige Majestæt selv gratuleret til Gehejmeraad. Derpaa gik Deres kongelige Majestæt med tilstedeværende Ministre til Taffels, og de øvrige karakteriserede Personer blev af Greven magnifiqve trakterede."

Vi staar her ved Historiens Udspring. Det er klart, at i Kongens Taffel deltager kun Ministrene, hvilket vil sige Medlemmerne af Gehejmekonseillet og Cheferne for Regeringskollegierne, altsaa Statens højeste Embedsmænd. Til dem hørte Holberg ikke. Hvis han har efterkommet Indbydelsen og været til Stede, er han sammen med Sjællands Biskop og sine Kolleger at finde blandt de af Greven magnifikt trakterede Rangspersoner; Rang havde han, ogsaa i Kraft af sit Professorat. Hvorvidt han har følt sig krænket, lader sig hverken bevise eller modbevise; men skulde han, som Traditionen beretter, i Fortørnelse over et Ceremoniel have forladt Selskabet, er han optraadt ikke blot som en uopdragen Person, men som en Mand af umættelig Forfængelighed. Hvorledes var det nemlig, Greven havde omtalt ham for et Par Timer siden oppe paa Salen i Kongens og Statsmyndighedernes Paahør? „Deres kongelige Majestæt har ved besynderlig kongelig Naade og Velbehag anset den vidtberømte Friherres af Holberg Donation til dette Akademi og allernaadigst behaget at oprette samme til et evigt Monument af hans ulignelige Gavmildhed, der ligesom det Navn, som han ved sin Lærdom og Skrifter sig har forhvervet, aldrig kan uddø."

Det vil vistnok, ogsaa for Holbergs Skyld, være bedst fremtidigt at lade dette Nummer forsvinde fra Repertoiret over Krænkelser, som skal være tilføjet ham af hans Samtid.

En Vandringsmand i Sorøegnen møder mange Minder fra vor Historie. Ved Tersløse er han i Christian den Sjettes og Frederik den Femtes Dage; ved Bjernede og Fjenneslev staar han Ansigt til Ansigt med Skikkelser fra Valdemarernes Storhedstid. I den smukke Cistercienserkirke i Sorø rækker de henfarne hinanden Haanden; her er med Grundtvigs Ord Stedet, hvor Absalon „hviler i lyse Kor, hvor Holberg smiler ad Fejl i Nord."

Det er disse to store Navne fra vor Fortid, der flankerer Sorøs, den lille Bys, Vaabenskjold.

Ved Henvendelse til Kassereren, *Fr. Ravn,* Krystalgade 16, Telefon 5717, kan Samfundets Medlemmer erhverve Aargangene 1920, 1921 og 1922 af *Holberg-Aarbogen* til halv Pris, samt nedenstaaende Skrifter for $^3/_4$ af den her meddelte Bogladepris:

SKRIFTER AF HOLBERG

Holbergs Komedier og populære Skrifter I—VI (Aschehoug).

Komedierne . . . . . 3 Bind . . . . . ved *Carl Roos*
Epistler og Smaastykker . . . 1 Bind . . . . . ved *Francis Bull*
Peder Paars m. m. . . . . 1 Bind . . . . . ved *Georg Christensen*
Niels Klim . . . . . | 1 Bind ved . . . . . | *A. H. Winsness*
Levnetsbrevene . . . . . | | *S. P. Thomas*

Med Indledninger, Kommentar og Ordliste til hvert Bind.
Friser og Vignetter ved *Poul Sæbye.*
Pris for hele Værket: Kr. 60.00. Indbundet i 6 Bind: Hollanderet Bind Kr. 72.00, Holberg-Bind Kr. 99.00, Niger-Skindbind Kr. 111.00.

Den danske Skueplads eller Holbergs Comoedier. Udg. ved F. L. Liebenberg. 5. Oplag. 1922. Gad . . . . . Pris Kr. 5.00
indb. Kr. 8.00, med Illustrationer „ 10,00
Gyldendals Holberg-Udgave. Udg. af Hans Brix med Hans Tegners Illustrationer. 10 Bd. à 4,50, I—III indb. i Vælskbind. 1922. Gyldendal . . . . . Pris „ 84.00
Ludvig Holberg: Et Hundrede Epigrammer. Udvalgte og oversatte fra Latin af Sigurd Müller. 1902. Gyldendal . . . . . Pris „ 1.00

SKRIFTER OM HOLBERG

Holberg-Billedbog. Tekst af Vilh. Andersen. Billeder af Vilh. Marstrand. Aschehoug . . . . . Pris Kr. 5.00
indb. „ 8.00
Georg Brandes: Ludvig Holberg. Studentersamfundets Smaaskrifter. 2. Oplag. 1898. Gyldendal . . . . . Pris „ 0.50
Karl Madsen: Illustrationerne til Holbergs Peder Paars fra Holbergs Tid til vor. 1919. Pio . . . . . Pris „ 15.50
Harald Nielsen: Holberg i Nutidsbelysning. 1923. Aschehoug . . Pris „ 8.50
Carl Roos: Det 18. Aarhundredes tyske Oversættelser af Holbergs Komedier. 1922. Aschehoug . . . . . Pris „ 7.50

Svend Leopold: Den unge Holberg. En Roman. 1922. Gyldendal. Pris „ 7.50
Svend Leopold: Professor Holberg. En Roman. 1923. Gyldendal. Pris „ 9.25
Svend Leopold: Assessor Holberg. 1923. Gyldendal . . . . . Pris „ 6.50
Svend Leopold: Baron Holberg udkommer senere.

SKRIFTER OM TEATRET

Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922. I. Indledning. 1921. Pio . . . . . Pris „ 12.50
indb. „ 22.50
Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922. II. 1922. Pio . . . . . Pris „ 10.50
indb. „ 20.50
J. C. Normann: Holberg paa Teatret. 1919. Gyldendal . . . . . Pris „ *4.00
Eiler Nystrøm: Den danske Komedies Oprindelse. Om Skuepladsen og Holberg. 1918. Gyldendal . . . . . Pris „ *3.00
* Prisen for Nystrøms og Normanns Bøger gælder kun til $^1/_4$ 1924.

NB. Indkøbet kan kun ske pr. Kontant ved Henvendelse til Kassereren, Krystalgade 16. Telefon 5717.

HOLBERG-SAMFUNDET AF 3. DECEMBER 1922

stiftedes i Tilslutning til 200 Aars Jubilæet for Den danske Skueplads. Dets Formaal er yderligere at udbrede og befæste Kendskabet og Kærligheden til Holberg og hans Værker gennem Samvirken mellem den videnskabelige Forskning og den folkelige Interesse.

Under Ledelse af Prof. VILH. ANDERSEN, Lektor TH. A. MÜLLER, Teaterhistoriker ROBERT NEIIENDAM og Bibliotekar CARL S. PETERSEN med sidst nævnte som Redaktør agter Samfundet at udgive en Række **Smaaskrifter** ved Siden af den allerede bestaaende „Holberg Aarbog".

For Aaret 1924 vil — foruden Holbergs Breve ved VERNER DAHLERUP — udkomme:

VILH. ANDERSEN: Mindeblad fra Holbergsamfundets Opførelse af „Philosophus udi egen Indbildning".

CARL S. PETERSEN: Holberg i Sorøegnen.

TH. A. MÜLLER: Holberg og hans Forhold til Danmark og Norge.

Til Foraaret 1925 udsendes:

CARL ROOS: Holbergs Personlighed.

HANS BRIX: Joachim Richard Paulli.

En Række andre Skrifter er planlagt og vil, eftersom Omstændighederne tillader det, udkomme med 2 til 3 Hefter om Aaret; naar der er udkommet tilstrækkelig mange til at udgøre et Bind, vil fælles Titelblad og Indholdsfortegnelse medfølge.

Smaaskrifterne, der leveres enten gratis eller til betydelig nedsat Pris til Holberg-Samfundets Medlemmer, er at faa til Købs i Boghandlen.

Medlem af Holberg-Samfundet kan enhver blive, som godkender dets Formaal. Kontingentet er 10 Kr. om Aaret, og Indmeldelser modtager enhver af undertegnede.

I Bestyrelsen for Holberg-Samfundet

VILH. ANDERSEN Prof., Dr. phil. Formand	VERNER DAHLERUP Prof., Dr. phil.	HOLGER GABRIELSEN Skuespiller
AXEL GARDE Direktør	SV. GUNDEL Lektor, Aarhus	HENRIK MALBERG Skuespiller
KARL MORTENSEN Rektor, Dr. phil. Hadersley	ROBERT NEIIENDAM Teaterhistoriker Sekretær	EILER NYSTRØM Dr. phil.

CARL S. PETERSEN
Bibliotekar

FR. RAVN
Forlagsboghandler
Kasserer

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI